

УДК 321.1 (470+572)

Загребельний О. В.

Здобувач кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНА МИРОТВОРЧА ОПЕРАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВОЄННИХ- ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ СУЧАСНОСТІ

Розглянуто сутність та дано визначення міжнародним миротворчим операціям, які є одними із ключових політичних інструментів врегулювання воєнно-політичних конфліктів сучасності.

Ключові слова: воєнно-політичний конфлікти, воєнний конфлікт, врегулювання воєнних конфліктів, міжнародні миротворчі операції.

Актуальність даного дослідження визначається великою кількістю внутрішніх конфліктів у світі, їх особливою жорстокістю, їх загрозою регіональній стабільності та міжнародній безпеці.

Сучасний світ характеризується значною нестабільністю, одним із проявів якої є воєнні конфлікти в різних формах, починаючи від незначних зіткнень напіввійськових формувань і закінчуючи досить масштабними бойовими діями, що охоплюють значні території. Як правило, причинами цих конфліктів є боротьба за владу всередині країни, що робить їх наслідки для населення більш відчутними.

Світова спільнота все частіше стикається з новими, нетрадиційними формами війн і конфліктів, які стали постійним атрибутом сучасного етапу міжнародних відносин. У багатьох регіонах світу посилюється міждержавне суперництво на регіональному і місцевому рівнях, що зумовлює зростання небезпеки виникнення значної кількості насильницьких конфліктів, більшість з яких набули форми збройного протистояння. Локальні війни і воєнні конфлікти різного масштабу та інтенсивності, що стали постійною формою силового вирішення політичних, територіальних, етнонаціональних, релігійних, економічних та інших протиріч, становлять одну з основних загроз як для національної, так і для міжнародної безпеки.

Так, у проміжок часу між 1945 та 2009 роками кількість воєнних конфліктів зросла від 82 до 365, серед яких 273 зовнішні та 92 внутрішні [11, р. 2].

Важливого значення в сучасних умовах набуло переосмислення та єдине наукове розуміння таких понять як «війна», «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт». На думку авторів О. Гуржія та Р. Пилявця найбільш загальним і широким поняттям є не «війна», а «воєнний конфлікт». Воєнний конфлікт охоплює всі форми збройного насильства — від прикордонних і внутрішніх збройних зіткнень до світових війн [3].

Воєнний конфлікт являє собою форму вирішення протиріч між державами або іншими суб'єктами політики (націями, народами, класами, соціальними і конфесійними групами) із двостороннім застосуванням засобів збройного насильства. Він може проявлятися у двох основних формах — війни або збройного конфлікту. Спираючись на сучасні вітчизняні та іноземні воєнно-теоретичні погляди, було запропоноване таке визначення поняття «війна».

Війна — це соціально-політичне явище, що являє собою найбільш гостру форму розв'язання суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, а також національних, релігійних, територіальних та інших протиріч між державами, народами, націями, класами і соціальними групами засобами збройного насильства. Головним змістом війни є збройна боротьба — ведення протидіючими сторонами воєнних дій різного масштабу на суші, в повітрі, на воді, під водою та в космосі. У сучасній війні поряд зі збройною боротьбою важливе місце належить економічним, політичним, дипломатичним, ідеологічним, інформаційно-психологічним та іншим формам боротьби.

Таким чином говорячи про воєнно-політичний конфлікт слід сказати те, що він є складним і неоднозначним поняттям. Найширше його можна визначити як «суперечку в якій, принаймні, одна організована сторона спроможність або демонструє бажання і готовність застосувати озброєне насильство для реалізації своїх інтересів у суперечливому регіоні».

Сучасні воєнно-політичні конфлікти є наслідком суперечностей, що об'єктивно існують у низці держав та визначають міждержавні відносини в окремих регіонах [4; 7]. Вони також характеризуються певними особливостями, які не були притаманні конфліктам 15–20-ти річної давності [6; 9]. Ці особливості не тільки породжують низку нових небезпек для сусідніх держав, а й суттєво впливають на безпеку в глобальному масштабі.

Починаючи з другої половини минулого століття, на передній план міждержавних відносин поряд із силовим підходом до вирішення зовнішньополітичних проблем висуваються принципи запобігання й стримування у врегулюванні міждержавних суперечок.

Проте, як відомо, міжнародному співтовариству все ще не вдалося уникнути збройних конфліктів, що приносять горе й страждання людям. Попри заборону використання військової сили в міжнародних відносинах держави досить часто звертаються до неї для вирішення суперечок та конфліктних ситуацій, що виникають між ними.

До політичних засобів врегулювання воєнно-політичного конфлікту належать переговори, посередництво, діяльність міжнародних організацій.

До методів врегулювання воєнно-політичного конфлікту належать методи: загроза сили, утворення балансу сил, дипломатичний тиск, політична ізоляція, судовий розгляд. Перевага при виборі того чи іншого методу врегулювання диктується конкретною ситуацією, а також рівнем розвитку воєнно-політичного конфлікту.

Міжнародні миротворчі операції як форма діяльності Організації Об'єднаних Націй щодо залагодження конфліктів почали застосовуватися ще з 1945 року. Відтоді їх зміст, правила проведення і навіть самі підходи до врегулювання воєнно-політичних конфліктів шляхом застосування таких операцій постійно зазнавали та зазнають змін [1].

Різні аспекти миротворчості розглядалися у роботах вітчизняних та закордонних дослідників. В Україні цим питанням були присвячені роботи Г. Перепелиці, О. Гуржій, В. Богдановича, О. Маначинського, та ін.

Перш за все, говорячи про міжнародні миротворчі операції як про політичний інструмент врегулювання воєнно-політичного конфлікту, слід звернути увагу на понятійно категоріальний апарат, за допомогою якого

доцільно визначати місце цих операцій серед ряду інших дій або заходів міжнародної миротворчої діяльності

Визначення міжнародної миротворчої операції дається, зокрема, в українському законодавстві [2]. У Законі України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» міститься таке формулювання: «Міжнародні миротворчі операції — міжнародні дії або заходи, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту ООН, ОБСЄ, інших регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями

глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил, що створюються за згодою Ради Безпеки ООН, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН з метою: — запобігання виникненню міждержавних або внутрішньодержавних конфліктів; — врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН, що може включати, зокрема, спостереження і контроль за додержанням угод про припинення вогню та інших ворожих дій, роз'єднання сторін і розформування їх підрозділів, виконання інженерних та інших робіт; — надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх конфліктів; — виконання міліцейських (поліцейських) функцій по забезпеченню безпеки і додержання прав людини; — подання допомоги у подоланні наслідків конфліктів; — усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії».

Діяльність з врегулювання й запобігання конфліктів, яка визначається як миротворча діяльність, залежно від ситуації, характеру загроз, стадії розвитку, включає цілий спектр заходів – від посередництва й спостережень за виконанням угоди до воєнних операцій.

Більшість із цих технологій розроблені й уведені в практичну сферу наприкінці ХХ століття. Як наголошує А. Нікітін, «...миротворчість і миротворчі операції «багатоликі»: у різних відносинах вони одночасно виступають як політичний процес (тобто як процес узгодження й взаємодії інтересів політичних суб'єктів), як дипломатична діяльність, як форма втручання міжнародного співтовариства в справи окремих держав, нарешті, у низці випадків, як різновид військових дій, форм збройної боротьби» [1; 6].

У цілому вплив на конфлікт для його мирного завершення здійснюється завдяки: превентивній дипломатії; підтримці миру; збереженню миру; відновленню миру.

Превентивна дипломатія — це узгоджені дипломатичні та політичні заходи, що вживаються суверенними державами за згодою всіх безпосередньо залучених сторін з метою уникнення протиріч і конфліктів, що виникають між державами та потенційно можуть становити загрозу для регіонального миру та стабільності; запобігання ескалації суперечок і конфліктів у збройне протистояння; та зведення до мінімуму наслідків таких суперечок і конфліктів у регіоні [10]. Ось чому превентивна дипломатія є ефективним та оптимальним способом врегулювання політичного конфлікту саме на стадії його зародження, коли напруженість

і підозрілість між сторонами зростає, але використання насильства ще відсутнє. У цьому випадку превентивна дипломатія вступає в дію тільки за умов, коли інститути та процедури, які відповідають за врегулювання політичних протиріч та конфліктів інтересів, не існують, зазнали краху чи стали недієздатними, що створює небезпеку застосування збройної сили.

Підтримка миру передбачає заходи, спрямовані на припинення вогню. Це може бути розгортання місій військових спостерігачів, миротворчих сил; створення буферних зон, а також зон, вільних від польотів, і т. ін. Миротворчі сили, що вводяться в зону конфлікту, можуть називатися «надзвичайними», «тимчасовими», «охоронними», «силами розведення», мати різні мандати, які визначають припустимі засоби досягнення мети.

Діяльність з підтримки миру орієнтована не на пошук мирного розв'язання проблеми, а лише на зниження гостроти конфлікту. Вона передбачає розведення протиборчих сторін і обмеження контактів між ними. Унаслідок воєнної дії учасників стають скрутними. Миротворчі сили не можуть бути введені без дозволу держави, на територію якої спрямовані, а вона, у свою чергу, може сприймати це, як втручання у внутрішні справи. Інше питання, яким повинен бути склад сил, що вводяться, щоб їхні дії сприймалися як нейтральні, а не підтримуючі ту чи іншу сторону в конфлікті. Діяльність сил, що вводяться, обмежена їхнім мандатом.

Збереження миру припускає процедури, пов'язані з організацією переговорного процесу й здійсненням посередницьких місій третьою стороною для пошуку взаємоприйнятих рішень. Тут важливо, щоб, на відміну від підтримки миру, діяльність зі збереження миру направлялася не тільки на зниження рівня протистояння сторін, але й на таке рішення проблеми мирним шляхом, що задовольняло б конфліктуючі сторони.

Ще одна проблема використання засобів впливу на конфлікт під час збереження миру полягає в тому, що всі переговорні засоби орієнтовані на раціональне поведіння конфліктуючих сторін. У реальному житті учасники конфлікту схильні до непередбачених, навіть ірраціональних дій, аж до «самогубних кроків», і емоційних реакцій. Нарешті, проблема полягає й у тому, що дії зі збереження миру спрямовані на роботу з лідерами конфліктуючих сторін. Рівень же масової свідомості й поведіння тут у дійсності не зачіпається. Тому після досягнення домовленостей нерідко виникають спалахи насильства.

Під відновленням миру розуміється активне залучення третьої сторони в постконфліктне врегулювання. Це може бути діяльність, спрямована на підготовку виборів, управління територіями до повного відновлення мирного життя, передачу влади місцевим органам і т. ін. Під час відновлення миру здійснюються також заходи щодо примирення конфліктуючих сторін. Велике значення мають економічний розвиток, розроблення проектів, що припускають співробітництво колишніх противників (як це було, наприклад, після закінченні Другої світової війни в Західній Європі). Крім цього, відновлення миру включає просвітницьку роботу, що теж спрямована на примирення учасників, формування толерантного поведіння.

У цілому процес врегулювання воєнно-політичного конфлікту складається з таких етапів: — запобігання конфлікту, який відповідає етапу його зародження; — встановлення миру, який здійснюється на етапі розвитку воєнно-політичного конфлікту; — підтримання миру під час розв'язання конфлікту; — зміцнення миру в період післяконфліктного стану.

На кожному із зазначених етапів повинні застосовуватися відповідні йому засоби, методи та дії щодо врегулювання воєнно-політичного конфлікту.

Успіх врегулювання воєнно-політичного конфлікту залежить від якості здійсненого аналізу (встановленого діагнозу, складеного прогнозу та плану дій) 8, с. 190–192].

Список використаних джерел:

1. Бруз В. С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів: (Навч. посібник) / В. С. Бруз. — К.: Либідь, 1995. — 111 с.
2. Закон України «Про участь в міжнародних миротворчих операціях» // Відомості Верховної Ради України. — №22–23. — 11.06.99. — С. 468–471.
3. Гуржій О. І. Проблемні питання сучасної української воєнної термінології / О. І. Гуржій, Р. І. Пилявець // Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття. Зб. наук. статей. — К., 2004. — С. 6–13;
4. Кривохижа В. Проблеми сучасної миротворчості / В. Кривохижа // Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки. — К.: Стилос. — 2002.
5. Никитин А. Международные конфликты и их урегулирование / А. Микитин // Мировая экономика и международные отношения. — 2006. — №2. — С. 3–16.

6. Перепелиця Г. М. Феномен воєнно-політичного конфлікту в сучасній етнополітичній ситуації / Г. М. Перепелиця, М. М. Мокляк, С. О. Фареник. — К.: НІСД, 1995.
7. Поздняков Э. А. Современные геополитические изменения и их влияние на безопасность и стабильность в мире / Э. А. Поздняков // Военная мысль. — 1993. — Вып. 1. — С. 11–17.
8. Уткин Э. А. Конфликтология. Теория и практика / Э. А. Уткин. — М.: «Тандем» ЭКМОС, 1998.
9. Хоменко Г. Д. Конфлікти в міжнародних відносинах на початку ХХІ століття: зміна парадигм / Г. Д. Хоменко // Наук. вісн. дипломатичної акад. України (вип. 9). — К., 2003. — С. 41–50.
10. ASEAN regional forum. Concept and principles of preventive diplomacy. — Hanoi, 2001. — <http://www.aseansec.org/3571.htm>
11. Conflict Barometer 2009. 18th Annual Conflict Analysis. НІК. — Heidelberg, 2009. — 88 p.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2014 р.

Загребельный А. В. Международная миротворческая операция как действенный способ урегулирования военных-политических конфликтов современности

Рассмотрены сущность, дано определение международным миротворческим операциям, которые являются одними из ключевых политических инструментов урегулирования военно-политических конфликтов современности.

Ключевые слова: военно-политический конфликты, военный конфликт, урегулирование военных конфликтов, международные миротворческие операции.

Zagrebelny A. International peacekeeping operations as an effective way to settle the war and political conflicts of our time

The article deals with the nature, the definition of international peacekeeping operations, which are a key policy tool of the military-political conflicts of our time.

Keywords: military and political conflict, military conflict, the settlement of military conflicts, international peacekeeping operations.